

HIỆN TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN CÂY MÍT TẠI CÁC VÙNG SINH THÁI CỦA VIỆT NAM

Cao Việt Hà¹, Nguyễn Thị Thu Hiền²

Tóm tắt

Cây mít (*Artocarpus heterophyllus*) là cây quả phổ biến ở tất cả các vùng sinh thái của Việt Nam. Hiện tại mít đang được phát triển mạnh ở các tỉnh phía nam tập trung ở Đồng bằng sông Cửu Long. Năm 2020 diện tích mít toàn quốc đã là 59.705 ha, tăng 2,9 lần so với năm 2017. Sự phát triển quá nhanh của cây mít không theo quy hoạch vùng trồng có thể dẫn tới tình trạng mất cân bằng giữa “cung” và “cầu”, phát triển trên cả những khu vực không thích hợp về đất đai dẫn tới gia tăng chi phí sản xuất, giảm năng suất và chất lượng sản phẩm. Phát triển vùng trồng tập trung cần dựa trên đánh giá mức độ thích hợp đất đai và khả năng khắc phục các yếu tố hạn chế. Trong các vùng sinh thái, vùng thuận lợi nhất cho phát triển cây mít là đồng bằng sông Cửu Long, Đông Nam Bộ và Tây Nguyên. Riêng khu vực Tây Nguyên chỉ nên phát triển mít ở độ cao <700m so với mực nước biển.

Từ khoá: cây mít, vùng trồng mít, vùng sinh thái

1. Tình hình phát triển cây mít ở Việt Nam

Mít có tên khoa học là *Artocarpus heterophyllus* là cây ăn quả thuộc họ Dâu tằm (*Moraceae*). Hiện nay cây mít được trồng phổ biến ở các nước vùng nhiệt đới như Ấn Độ, Bangladesh, Nepal, Sri Lanka, Campuchia, Việt Nam, Thái Lan, Malaysia, Philippines ...

Mít là cây ăn quả có giá trị thương mại được trồng rộng rãi ở các vùng sinh thái của Việt Nam. Các bộ phận của cây mít đều có thể sử dụng trong cuộc sống: Quả mít là nguồn cung cấp dồi dào về dinh dưỡng và calo; gỗ mít còn được đánh giá cao trong sản xuất các đồ gia dụng, đặc biệt là đồ thờ do thớ gỗ mịn, nhẹ, có màu vàng sáng khi để lâu chuyển màu sẫm đỏ, ít cong vênh, cũng như mối mọt. Với những ưu điểm như vậy, ở vùng nông thôn Việt Nam trước đây, trong vườn nhà nào cũng có vài cây mít vừa lấy quả ăn, vừa lấy bóng mát và lấy gỗ. Hiện nay Mít đã và đang trở thành cây ăn quả chính trong hệ thống sản xuất nông nghiệp của Việt Nam. Ngoài phục vụ nhu cầu của thị trường trong nước, mít đã được xuất khẩu đi một số nước trong khu vực, chủ yếu là Trung Quốc. Theo Sở Công Thương tỉnh Lạng Sơn, trong hơn 5 tháng đầu năm 2021,

¹ Học viện Nông Nghiệp Việt Nam

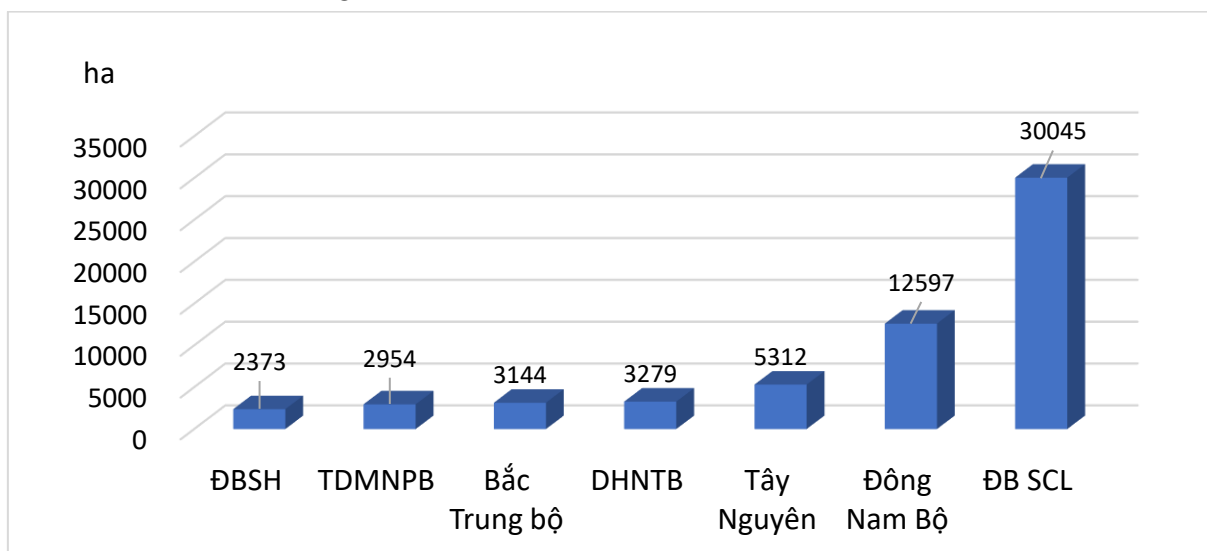
² Đại học Tân Trào, Tuyên Quang

tổng sản lượng mít quả tươi xuất qua các cửa khẩu trên địa bàn tỉnh đã lên tới 226.000 tấn mang lại nguồn thu lớn cho người nông dân và cho đất nước (Vũ Long, 2021).

Chính vì vậy rất cần hệ thống hóa lại các dữ liệu nghiên cứu về cây mít để có thể quy hoạch vùng trồng hiệu quả và bền vững.

2. Tình hình phát triển cây mít ở Việt Nam

Cây Mít được phát triển mạnh trong những năm gần đây ở tất cả các vùng sinh thái nhưng nhiều nhất là ở khu vực phía Nam. Đã hình thành những vùng chuyên canh mít tập trung ở Đồng Bằng sông Cửu Long, Đông Nam Bộ và Tây Nguyên. Giống mít được trồng nhiều nhất là Mít Thái. Ở các khu vực phía Bắc, diện tích mít còn ít, được trồng rải rác, chưa có các vùng trồng tập trung. Năm 2020 diện tích trồng mít của cả nước đã đạt 59.705 ha. Số liệu về diện tích mít năm 2020 phân theo các vùng sinh thái của Việt Nam được thể hiện trong hình 1.

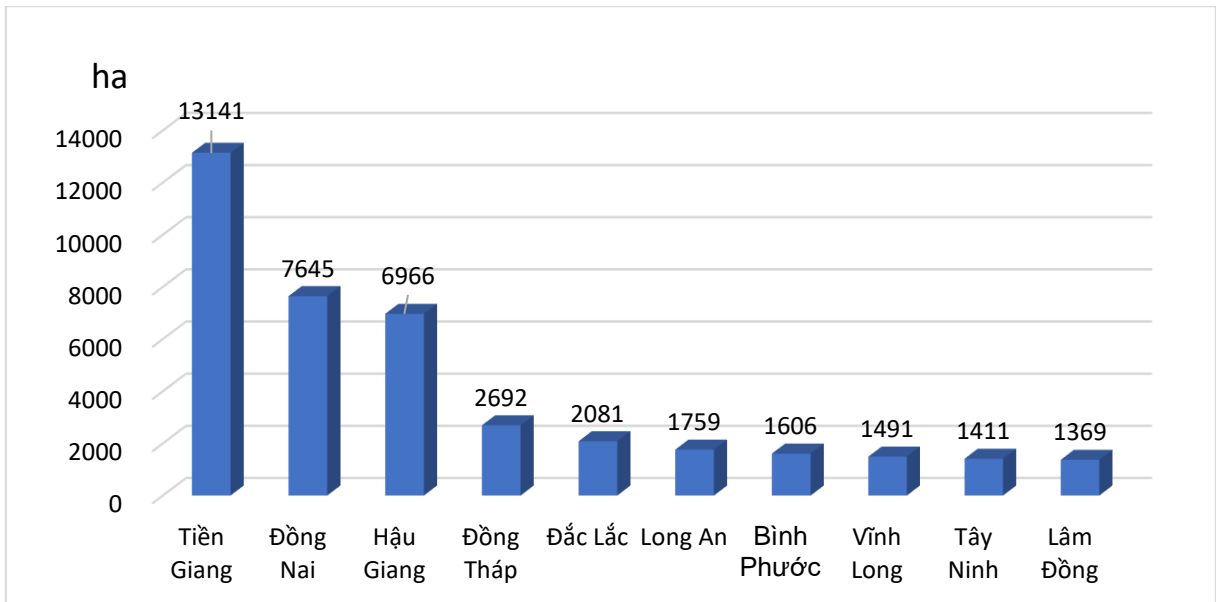

Hình 1: Diện tích trồng mít tại các vùng sinh thái của Việt Nam năm 2020

Nguồn: Tổng cục Thống kê 2021

Các vùng trồng mít nhiều nhất hiện tại tập trung ở các tỉnh vùng Đồng bằng sông Cửu Long, Đông Nam Bộ và Tây Nguyên. Số liệu về diện tích mít ở 10 tỉnh trồng nhiều nhất Việt Nam thể hiện trong hình 2.

Chỉ riêng 3 tỉnh Tiền Giang, Đồng Nai và Hậu Giang đã có diện tích trồng mít chiếm tới 38,2% diện tích trồng mít cả nước. Tính đến thời điểm này, Tiền Giang là tỉnh trồng mít nhiều nhất cả nước, tập trung nhiều ở huyện Cái Bè, Cai Lậy, Châu Thành...

Hình 2: 10 tỉnh có diện tích trồng mít lớn nhất Việt Nam năm 2020

Nguồn: Tổng cục Thống kê 2021

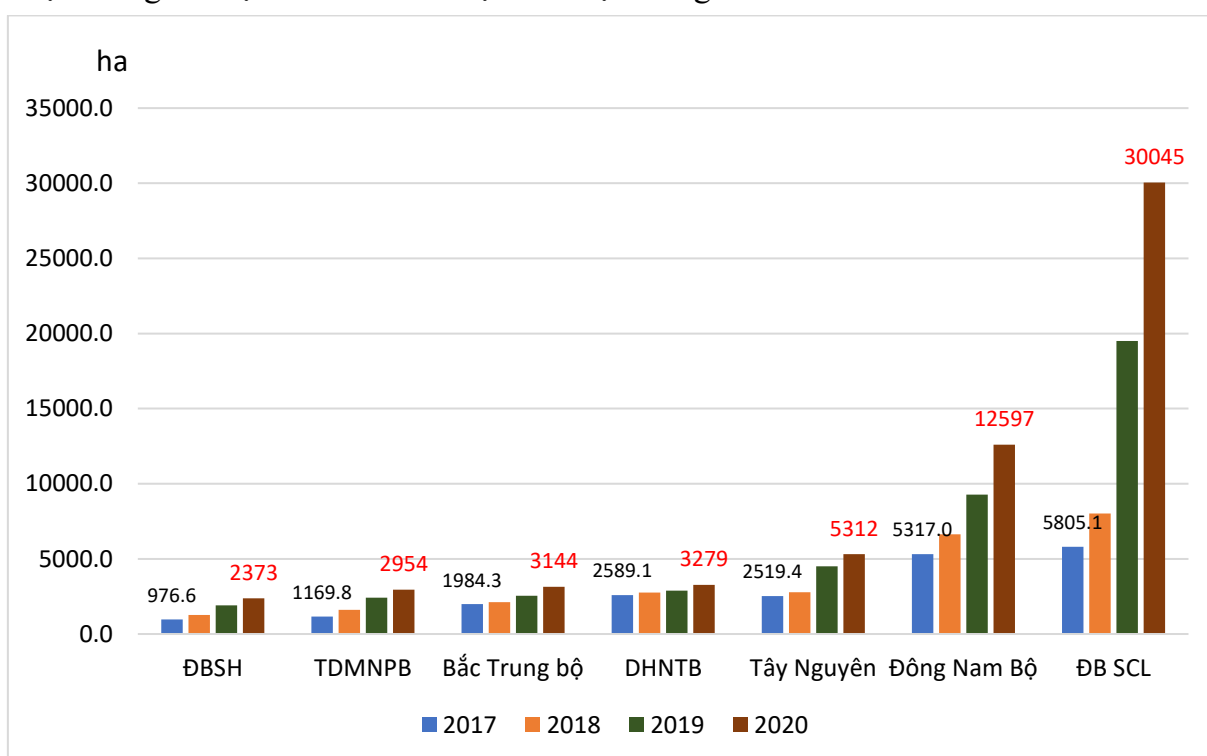
Nếu trước đây mít chỉ phục vụ tiêu dùng trong nước thì hiện nay, do mở rộng thị trường xuất khẩu, mít trở thành một trong những loại trái cây xuất khẩu chủ lực sang Trung quốc).

Theo số liệu thống kê của Tổng cục Hải quan, trong quý 1 năm 2019, mít là loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu đứng thứ 8 trong số các loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu lớn nhất Việt Nam (sau thanh long, sầu riêng, xoài, chuối, dưa hấu, nhãn và măng cụt), với kim ngạch đạt hơn 25,8 triệu đô la Mỹ. Một năm sau, tức là quý 1 của năm 2020, kim ngạch xuất khẩu mít đã vượt lên vị trí thứ 5 (tức tăng 3 bậc so với 2019) trong số các loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu lớn nhất (sau thanh long, xoài, chuối và dưa hấu), với kim ngạch đạt gần 31,3 triệu đô la Mỹ, tăng 21,1% so với cùng kỳ. Riêng trong quý 1 năm 2021 năm nay, kim ngạch xuất khẩu mít tiếp tục vượt lên vị trí thứ 4 (tăng 1 bậc so với năm 2020 và tăng đến 4 bậc so với năm 2019) trong số các loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu lớn nhất của Việt Nam (sau thanh long, xoài và chuối), với kim ngạch đạt gần 52 triệu đô la Mỹ, tăng đến 66,1% so với cùng kỳ năm ngoái. (Trung Chánh, 2021)

Luỹ kế 6 tháng đầu năm 2021, kim ngạch xuất khẩu mít đạt trên 105,4 triệu đô la Mỹ, tăng 42,4% so với cùng kỳ. Mít là loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu đứng thứ 4 trong số các loại trái cây có kim ngạch xuất khẩu lớn nhất của Việt Nam trong 6 tháng đầu năm 2021, sau thanh long (trên 631 triệu đô la Mỹ), xoài (trên 203 triệu đô la Mỹ) và chuối (trên 165 triệu đô la Mỹ). (Trung Chánh, 2021)

Hiện nay, mít được thu mua để phục vụ ăn tươi và chế biến (cấp đông, sấy dẻo, sấy giòn). Ở phân khúc sản phẩm đã qua chế biến, năm 2020 mít cũng đã xuất hiện trong danh mục thống kê của Tổng cục Hải quan với kim ngạch quý 1 năm 2020 đạt trên 3,2 triệu đô la Mỹ, tăng 39,6% so với cùng kỳ năm 2019. Quý 1 năm 2021 sản phẩm mít đã qua chế biến có kim ngạch xuất khẩu đạt trên 5,7 triệu đô la Mỹ, tăng đến 74,8% so với cùng kỳ năm 2020. (Trung Chánh, 2021)

Những con số thống kê trong quý đầu từ năm 2019 đến nay cho thấy tốc độ phát triển trong xuất khẩu mít là vô cùng ấn tượng. Đây cũng chính là lý do thúc đẩy việc phát triển sản xuất mít (chủ yếu là mít Thái) ở đồng bằng sông Cửu Long rất nhanh trong những năm gần đây. Sự tăng trưởng của diện tích trồng mít tại các vùng sinh thái của Việt nam giai đoạn 2017-2020 được thể hiện trong hình 3.

Hình 3: Tăng trưởng diện tích trồng mít tại các vùng sinh thái của Việt Nam trong giai đoạn 2017-2020

Có thể thấy tốc độ phát triển mít ở đồng bằng sông Cửu Long là quá “nóng”. Từ năm 2017 đến 2020 diện tích trồng mít của vùng này đã tăng 5,1 lần. Sự phát triển quá nhanh của cây mít không theo quy hoạch vùng trồng có thể dẫn tới tình trạng mất cân bằng giữa “cung” và “cầu”, người dân trồng mít trên cả những khu vực không thích hợp về đất đai dẫn tới gia tăng chi phí sản xuất, giảm năng suất và chất lượng sản phẩm.

3. Yêu cầu sinh thái của cây mít

3.1 Nhiệt độ, ẩm độ

Cây mít chỉ thích nghi với khí hậu nhiệt đới ẩm và cận nhiệt đới. Nhiệt độ thích hợp cho cây Mít sinh trưởng và phát triển thuận lợi là 20° - 32°C. Cây mít nhạy cảm với

sương giá. Khi nhiệt độ hạ thấp đến 0° C lá mít sẽ hỏng. Khi nhiệt độ xuống tới -1°C cành bắt đầu chết, cả cành và cây có thể bị chết ở khi nhiệt độ xuống tới -2° C (Haq, 2006; Jonathan và cs., 2016)

Cây Mít sinh trưởng tốt nhất ở độ ẩm không khí từ 70-80%. Ở giai đoạn cây ra hoa rất nhạy cảm với độ ẩm. Nếu quá khô hoặc quá ẩm ướt đều gây rụng quả non. Các thời kỳ khác thì ẩm độ không khí hầu như ít ảnh hưởng (Jonathan và cs., 2016)

3.2 Nước

Mít là cây có bộ rễ ăn sâu, nên có khả năng hút nước ở tầng đất sâu, vì vậy cây chịu hạn tốt. Mít có thể chịu được điều kiện khô hạn trong 3-4 tháng. Tuy nhiên theo Vũ Công Hậu (2001) chỉ nên trồng mít ở những vùng có lượng mưa trung bình hàng năm từ >1.000 mm. Để cây có thể phát triển tốt cho năng suất ổn định cần lượng mưa hàng năm từ 1.000-2.400mm. Với lượng mưa <1.000 mm, mức độ tăng trưởng của cây sẽ bị chậm lại.

Cây mít thuộc nhóm cây ăn quả có khả năng chịu úng kém. Cây có thể chết nếu bị ngập sâu chỉ sau vài ngày. Chính vì vậy khu vực trồng mít cần được thoát nước tốt. Nếu đất bị dư ẩm dài ngày cây dễ bị thối nhũn rễ và thối gốc chảy nhựa do tác hại của nấm *Pythium splendens*, *Rhizoctonia sp.*, *Phytophthora sp.*, *Fusarium sp.*

3.3 Ánh sáng

Mít là cây ưa sáng. Số giờ chiếu sáng từ 2.000 - 2.500 giờ/năm là điều kiện lý tưởng cho cây sinh trưởng phát triển cho năng suất cao. Nếu thiếu sáng, cây sẽ không có quả.

3.4 Đất đai

* Độ cao: cây mít phát triển tốt nhất trong khu vực vĩ độ 25⁰ Bắc và Nam của xích đạo. Do độ cao chi phối khí hậu nên ảnh hưởng của độ cao nên cây không thích hợp với độ cao lớn. Ở Ấn Độ, Mít phát triển mạnh ở phía nam dãy Himalaya ở độ cao dưới 1.500 m. Tuy nhiên ở độ cao >1.200 m mít có chất lượng kém và chỉ có thể sử dụng để nấu ăn (Morton, J. 1987). Chất lượng quả tốt hơn ở độ cao thấp hơn, từ 152-213m (Haq, 2006).

Ở Việt nam vùng núi phía Bắc thường có sương muối nên cây mít chủ yếu được trồng ở vùng trung du và đồng bằng (độ cao dưới 200m). Ở Tây Nguyên, riêng vùng Đức Trọng - Lâm Đồng cây mít vẫn sinh trưởng và phát dục bình thường ở độ cao 1.000m tuy có chậm hơn các vùng thấp (Vũ Công Hậu, 2001)

- Đất: Cây mít không kén đất có thể phát triển trên nhiều loại đất khác nhau như: đất đỏ vàng, đất phù sa, đất xám ... Mít thuộc nhóm cây chống chịu khá với mặn (chống chịu được nồng độ mặn 3‰ - 4‰) tuy nhiên để phát triển bền vững nên lựa chọn các vùng trồng có khả năng kiểm soát tốt độ mặn của đất và nước tưới (Võ Hữu Thoại, 2020). Tuy không kén đất nhưng cây mít chỉ phát triển tốt và cho năng suất cao trên đất

đất có độ pH từ 5,0-7,5 và có hàm lượng hữu cơ cao vì thế đất phèn, đất cát và đất mặn trung bình đến mặn nhiều ít thích hợp cho cây mít.

Đất trồng mít cần đủ ẩm nhưng phải thoát nước tốt, có tầng canh tác dày. Đối với các vùng thấp khi trồng mít cần được tôn tạo hệ thống thoát nước và hạ thấp mực nước ngầm.

4. Đánh giá thích hợp phát triển vùng trồng mít tập trung ở các vùng sinh thái Việt Nam

Đối chiếu với các điều kiện tự nhiên tối quan trọng chi phối đến sinh trưởng phát triển của cây mít có thể đánh giá khả năng phát triển vùng trồng ở các vùng sinh thái như sau:

* Trung du miền núi phía Bắc:

+ Vùng không thích hợp: Khu vực trung du miền núi phía Bắc đặc biệt là vùng Đông Bắc có số giờ nắng trong năm thấp dưới 1.600 giờ. Vùng núi hay bị sương giá, nhiệt độ trung bình năm thấp. Đại bộ phận tỉnh Lạng Sơn có lượng mưa < 800 mm. Khu vực Tây Bắc với độ cao từ 500m trở lên, khu vực Đông Bắc giáp biên giới Trung Quốc số ngày có nhiệt độ TB $15^{\circ}\text{C} > 100$ ngày/năm nên không thích hợp phát triển mít.

+ Những vùng thích hợp phát triển trồng mít : Thái Nguyên, Phú Thọ, Bắc Giang, phía Đông Nam tỉnh Hòa Bình ở những khu vực có độ dày tầng đất >70cm độ cao <300m, độ dốc <16°

*Đồng bằng sông Hồng:

+ Vùng không thích hợp: Khu vực phía bắc giáp biên giới của tỉnh Quảng Ninh (phía bắc huyện Móng Cái, huyện Hải Hà và Bình Liêu) có số giờ nắng trong năm thấp dưới 1.600 giờ. Vùng đất mặn thuộc các huyện giáp biển không thích hợp.

+ Những vùng thích hợp phát triển trồng mít: Các vùng còn lại. chú ý các vùng đất thấp, nước ngầm phân bố nông cần có giải pháp thoát nước mặt, hạ thấp mực nước ngầm.

*Vùng Duyên Hải Bắc Trung Bộ và Nam Trung Bộ

+ Vùng không thích hợp: Vùng Bắc Trung bộ: Khu vực phía Tây giáp biên giới Lào bị hạn chế chủ yếu bởi số giờ nắng trong năm thấp dưới 1.600 giờ. Vùng có độ cao >500m bị hạn chế bởi sương giá. Vùng đất mặn, đất cát thuộc các huyện giáp biển không thích hợp. Vùng Nam Trung bộ: Vùng ven biển khu vực tỉnh Ninh Thuận, Bình Thuận có lượng mưa <800mm đặc trưng khí hậu khô hạn với độ ẩm không khí bình quân <75% nên không thích hợp cho phát triển mít. Vùng đất mặn, đất cát không thích hợp.

+ Những vùng thích hợp phát triển trồng mít: Phía nam tỉnh Thanh Hóa và một phần phía Bắc của tỉnh Nghệ an trên đất đỏ vàng, đất phù sa không nhiễm mặn

*Khu vực Tây Nguyên: Khu vực này bị hạn chế chủ yếu là yếu tố nhiệt độ (bị chi phối bởi độ cao). Độ cao thích hợp phải < 700m tuy nhiên theo Vũ Công Hậu (2001) riêng vùng Đức Trọng Lâm Đồng cây mít vẫn sinh trưởng và phát dục bình thường ở độ cao 1.000m tuy có chậm hơn các vùng thấp.

*Vùng Đông Nam Bộ và Đồng bằng sông Cửu Long:

+ Vùng này cần chú ý 2 loại đất không phù hợp trồng mít: đất mặn nhiều, vùng phèn nặng. Các vùng đất thấp, nước ngầm phân bố nông cần chú ý các biện pháp hạ thấp mực nước ngầm và điều tiết nước mặt

+ Những vùng thích hợp phát triển trồng mít: Đồng Nai, Bình Phước, Bà Rịa Vũng Tàu, Tây Ninh trên đất đỏ và đất xám; Vùng phù sa ngọt và mặn nhẹ của đồng bằng sông Cửu Long tập trung ở Tiền Giang, Hậu Giang, Vĩnh Long, Đồng Tháp...

Tài liệu tham khảo

- Bộ Khoa học Công Nghệ và Môi trường (1996). Atlas quốc gia Việt Nam. Phần khí hậu và đất đai.
- Haq N. (2006). Jackfruit, *Artocarpus heterophyllus*. Southampton Center for Underutilised crops. University of Southampton. Southampton, UK.
- Jonathan H. Crane, Carlos F. Balerdi, and Ian Maguire (2016). JACKFRUIT GROWING IN THE FLORIDA HOME LANDSCAPE. The Horticultural Sciences Department, UF/IFAS Extension. Truy cập ngày 16.10.2021 tại: <https://edis.ifas.ufl.edu/publication/MG370>
- Morton, J. (1987). Fruits of warm climates. Jackfruit. p. 58–64. Truy cập ngày 05/10/2121 tại: https://hort.purdue.edu/newcrop/morton/jackfruit_ars.html
- Phạm Hùng Cường, Nguyễn Thị Ngọc Huệ (2019). Lịch sử nghiên cứu và phát triển cây mít (*Artocarpus Heterophyllus Lam.*). Nhà xuất bản Nông Nghiệp.
- SRECA – dự án Hỗ trợ Hợp tác kinh tế khu vực châu Á (2020). Sổ tay hướng dẫn xuất khẩu trái cây tươi sang thị trường Trung Quốc. Sản phẩm trái mít. Truy cập ngày 17 tháng 10 năm 2021 tại http://lapthach.vinhphuc.gov.vn/Content/Uploads/FileUploads/Guideline%20M%C3%ADt%20GIZ%2019_02_2021%20.pdf
- Tổng cục thống kê (2021) Báo cáo tình hình phát triển các cây ăn quả lâu năm
- Trung Chánh (2021). Sau thời gian ‘bùng nổ’, mít Thái đang đối mặt rủi ro. Thời báo Kinh tế Sài Gòn online. Truy cập ngày 15 tháng 10 năm 2021 tại <https://thesaigontimes.vn/sau-thoi-gian-bung-no-mit-thai-dang-doi-mat-rui-ro/>

- Trung Chánh (2021). Vì sao giá mít Thái tăng gấp 10 lần sau hai tháng? Thời báo Kinh tế Sài Gòn online. Truy cập ngày 15 tháng 10 năm 2021 tại <https://thesaigontimes.vn/vi-sao-gia-mit-thai-tang-gap-10-lan-sau-hai-thang/>
- Võ Hữu Thoại (2020). Kết quả chọn lọc các dòng/giống cây ăn quả chống chịu với điều kiện bất lợi của môi trường. truy cập ngày 20 tháng 10 năm 2021 tại: <https://sofri.org.vn/vi/ket-qua-chon-loc-cac-dong-giong-cay-an-qua-chong-chiu-voi-dieu-kien-bat-loi-cua-moi-truong.html>
- Vũ Công Hậu (2001). Trồng mít. Nhà xuất bản Nông nghiệp TP. Hồ Chí Minh.
- Vũ Long (2021). Xuất khẩu trái cây sang Trung Quốc nhiều lạc quan. Báo Lao động ngày 10/6/2021